

Дата проведення. 05.05.2020

Викладач. Алмашій М.І.

Тема. Освіта. Розвиток літератури, образотворчого мистецтва, архітектури, музики, театру, кіно і спорту.

Пояснення навчального матеріалу

Для другої половини ХХ ст. характерний стрімкий розвиток усіх напрямів людської діяльності, зокрема культури й мистецтва. Авангардною течією в літературі й театральному мистецтві другої половини ХХ ст. був «театр абсурду» (Ежен Йонеско, Семуел Беккет), літературна течія «новий роман» (інша назва — «антироман»), творчість письменників групи «Діти війни», а також представників «розбитого покоління» — «бітників». В абстрактному живописі заявили про себе митці таких творчих напрямів, як: «дієвий живопис», «безформний живопис», «брутальне мистецтво», кінетичне мистецтво, оп-арт (оптичне мистецтво), графіті тощо.

Загалом у післявоєнній культурі й мистецтві домінували такі творчі напрями й течії, як: неореалізм, функціоналізм, постмодернізм, соціалістичний реалізм, абстракціонізм, поп-арт, хай-тек (високі технології).

1. Неореалізм

Перші післявоєнні десятиліття — період розквіту неореалізму. Цей напрям подарував літературі ХХ ст. простоту та ясність мови в прозі й драматургії, широке використання народної лексики. Після періоду фашистської диктатури в італійській культурі відродилася демократія. На зміну героям символізму прийшли сучасники — пересічні люди. У літературі спостерігалось прагнення з документальною точністю зафіксувати соціальну дійсність, повсякдення (Альберто Моравія, Рената Вігано та ін.).

Неореалізм став визначним явищем в італійському та світовому кінематографі. Він об'єднав молодих талановитих сценаристів і режисерів, які відхилили кінематографічні штампи, театральщину, забули про любовні історії за голлівудським зразком. На екранах запанувала правда життя.

Маніфестом неореалізму став фільм «Рим — відкрите місто» (реж. Р. Росселіні), знятий на місці реальних подій за участю непрофесійних акторів, які привнесли в кіно глибину й документальність.

Яскравими представниками італійського неореалізму були Лукіно Вісконті, Роберто Росселіні, Вітторіо де Сіка, Мікеланджело Антоніоні, Федеріко Фелліні, Джузеппе де Сантіс.

Неореалізм здійснив революцію не тільки в тематиці й поетиці італійського кінематографу, він сприяв утворенню сучасної школи кіноактора, якій притаманні природна й емоційна гра.

Словник

• **Неореалізм** (новий реалізм) — напрям у мистецтві, який виник після Другої світової війни й охопив літературу, кінематограф, театр, образотворче мистецтво. Неореалізму притаманне звернення до демократичних ідеалів, інтерес до життя пересічних людей.

Видатними представниками неореалізму в образотворчому мистецтві були італієць Ренато Гуттузо, французькі Андре Фужерон та Ендрю Васн. Для живопису й графіки неореалістів характерні динамічна композиція та насичений колір. Художники намагалися знайти відповідь на запитання, як реагувати на зміну ролі мистецтва в суспільстві споживання. Багато хто вважав, що картинний живопис зникає. Неореалісти першими запровадили техніку деколажу — поступового руйнування зображення. Замість створення картини в процесі додавання нових деталей, вона розбиралася шляхом видалення з неї фрагментів. Однією із знакових фігур європейського мистецтва був французький художник-новатор Ів Кляйн. Він був переконаний, що особистість художника важливіша за його твори.

2. Модернізм і постмодернізм

Із середини ХХ ст. мистецтво неореалізму потроху втрачало свої позиції. На зміну йому прийшли модернізм і постмодернізм. Літературні напрями та школи ХХ ст., яким притаманні експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістичне спрямування, об'єднують у модернізм. Модерністи основою творчості вважали інтуїцію, утаємничення, світ поза свідомістю й пізнанням. Вищим знанням вони проголошували не науку, а поезію, оскільки, на їхню думку, лише поезія здатна проникати в найпотемніші глибини буття. Модерністи свідомо робили свою творчість елітарною.

З часом модернізм видозмінився до постмодернізму. Постмодерністи були переконані, що людина неспроможна зробити світ кращим. Прогрес, на їхню думку, це лише ілюзія, насправді змінюються лише форми.

У літературі до постмодерністів належать італійці Умберто Еко й Італо Кальвіно, японець Кобо Абе, англієць Джон Фаулз, українець Юрій Андрухович.

В архітектурі постмодерністи прагнули повернутися до образності. Архітектори постмодернізму використали, крім функціональної відповідності та максимального спрощення основних форм, вигадку, фантазію, театральність, складні образні асоціації.

3. Соціалістичний реалізм

У той час, коли на Заході в мистецтві виникали й зникали різні напрями, у СРСР і країнах соціалістичного табору був дозволений лише соціалістичний реалізм. Письменники, архітектори, художники, музиканти й актори мали «правдиво, історично-конкретно зображувати дійсність у її революційному розвитку». При цьому «правдивість та історична конкретність художнього зображення» мали поєднуватись із завданням «ідейного виховання» населення в дусі комуністичного світогляду. Усі твори цього напрямку мали звеличувати світле майбутнє — комунізм та його будівничих. Герої літературних творів, театральних вистав і кінофільмів були майже ідеальними людьми, які безкомпромісно боролися з тими, хто, на їхню думку, недостатньо відданий комуністичній ідеології або ставить власні інтереси, інтереси родини вище загального блага. Розчарування, зневіра, зруйновані надії, нездійсненні мрії — усе це було неприйнятне для соціалістичного реалізму в літературі, театрі, кіно, живописі та музиці.

Словник

- **Постмодернізм** (*постмодерн, поставангард*) (від латин. *post* — «після» + *модернізм*) — напрям, представники якого рідше переглядали позиції модернізму.
- **Соціалістичний реалізм** (*соцреалізм*) — напрям, у якому людина посідає провідне місце в боротьбі за побудову соціалістичного суспільства.

4. Абстракціонізм

Друга половина ХХ ст. — час новаторських пошуків і сміливих експериментів у живописі. У цей період у Європі й США розвивалися десятки напрямів, які досягли піку впродовж першого післявоєнного двадцятиліття. Після війни розвинувся абстракціонізм.

Видатні представники абстракціонізму — Василь Кандинський, який здобув художню освіту в Києві, та уродженець української столиці Казимир Малевич.

У другій половині ХХ ст. в абстрактному живописі панували нью-йоркська та європейська художні школи. Мабуть, найвідомішим у 1950-х роках американським абстракціоністом був Джексон Поллок, а в Європі — іспанський та французький художник Пабло Пікассо, французи Жорж Мат'є, Фернан Леже, Анрі Матісс, італієць Ренато Гуттузо.

Абстрактний імпресіонізм — американський напрям у живописі — вплинув на весь мистецький світ і перетворив Нью-Йорк на художню столицю світу. Представники цього напрямку свідомо відмовилися від точного зображення дійсності, залишивши це для фотографів. Абстрактні імпресіоністи зажили слави бунтівних, анархічних і водночас оригінальних митців. Велику увагу вони приділяли відтінкам кольорів і добору фарб, практикували для своїх картин кольорові полотна (замість традиційних білих).

У 60-х роках ХХ ст. у середовищі абстрактних імпресіоністів виник напрям «діє вий живопис» (*action painting*). Для його представників (Джексон Поллок, Франц Клайн та ін.)

полотно — це своєрідна сцена, на якій художник, як актор, демонструє глядачам свої натхнення й енергію.

У 50-70-х роках ХХ ст. в мистецтві з'явився авангардний напрям поп-арт, для якого характерні колажі. Будь-яка річ може бути предметом мистецтва в поп-арті: рекламні буклети, фотографії, комікси, газети, журнали тощо. Молоді художники сміливо експериментують зі звичайними предметами, різними матеріалами й дивними формами, а також створюють гігантські «екологічні» скульптури з пластикової упаковки й інших продуктів постіндустріальної епохи.

Словник • **Абстракціонізм** — напрям, який виник у 1910-1920-х роках. Передбачає принципову відмову від зображення реальних предметів у живописі, скульптурі й графіці. Натомість зображується їхнє образне сприйняття у формі ліній, кольорових плям, абстрактних конфігурацій тощо.

• **Поп-арт** (від англ. pop-art — популярне мистецтво) — художній рух, для якого характерне конструювання колажів, використання й перероблення символічних і знакових об'єктів.

Джерелом творчості для митців поп-арту є повсякденне життя й усе, що з ним пов'язане. Цей напрям порушив монополію абстрактного імпресіонізму. Після масштабної виставки на початку 1960-х років у Нью-Йорку поп-арт став дуже популярним і був визнаний серйозним мистецтвом.

Яскравими представниками поп-арту були американські художники Річард Гамільтон, Роберт Раушенберг, Пітер Блейк, Енді Ворхол.

5. Функціоналізм. Хай-тек

У 20-х роках ХХ ст. виник функціоналізм. Користь, простота, свобода від минулого — ось його три ознаки. Більше житлової площі за таку ж кількість грошей — ось мета будівництва функціональних приміщень. Архітектори-функціоналісти прагнули оживити міста завдяки використанню науково-технічного прогресу.

У центрі уваги функціоналістів перебувала людина як біологічна та соціальна істота. Тому будівлі мали бути насамперед зручними для проживання й роботи людей. Функціоналісти стримано використовували колірні контрасти в архітектурі, пропагували мінімальне оброблення поверхонь, мінімізацію всього, що оточує людину: моделей одягу, інтер'єру, фасаду. Заперечуючи класику в архітектурі й ігноруючи обов'язкові нормативи, функціоналізм створив серійну художню форму, яку заперечували прибічники інших напрямів, наприклад модерністи.

Хай-тек — символічне відображення століття високих технологій в архітектурі великих громадських будівель. Хай-тек орієнтований на естетичне освоєння металевих конструкцій у поєднанні зі склом.

Словник

• **Функціоналізм** — напрям в архітектурі, характерними ознаками якого є першочергова увага до практичного призначення будівель, використання досягнень науки й техніки, застосування нових матеріалів, економічність, надзвичайна простота форм, відмова від декору.

5. Кінематограф. Масова культура. Музика

Після того як минув пік популярності неореалізму в кінематографі, розвиток світового кіно значною мірою був пов'язаний з творчістю видатного італійського режисера Федеріко Фелліні. Знімаючи кіно в традиціях модернізму, режисер застосував у кінематографі «потік свідомості» — підпорядкування сюжету спогадам, асоціаціям і фантазіям головного героя.

Словник

• **Хай-тек, або високі технології** (англ. hi-tech) — естетична течія, яка виникла в 70-х роках ХХ ст. під впливом технічного прогресу; стиль в архітектурі та дизайні, що передбачає широке застосування високотехнологічних матеріалів і конструкцій.

До принципово нових явищ належить виникнення масової культури. Справжнім її зачинателем був Голлівуд. Розширила можливості масової культури поява телебачення, техніки відео. Неймовірної популярності набули «мильні опери» — нескінченні телевізійні серіали. Комерційне мистецтво з його штампами, реклама, комікси, бульварна друкована продукція отримали узагальнену назву «кітч».

У другій половині ХХ ст. виникли й поширилися нові види й жанри музики, розраховані на масову аудиторію. У середині століття серця мільйонів любителів музики завоював рок. Одним з визнаних новаторів популярної музики був американський співак та актор Елвіс Преслі. Значною мірою завдяки йому набув шаленої популярності рок-н-рол — напрям у музиці, який поєднав елементи блюзу, джазу, свінгу й інших музичних стилів. Послідовниками Елвіса Преслі були Кліфф Річард, рок-гурти «Енімалз», «Роллінг Стоунз» і багато інших музикантів.

Ціла епоха в рок-музиці ХХ ст. пов'язана з творчістю «Бітлз» — квартету в складі Джона Леннона, Пола Маккартні, Джорджа Гаррісона та Рінго Старра. Розпочавши виступи на початку 1960-х років, «хлопці з Ліверпуля», як їх називали, швидко завоювали прихильність молоді. Їхні пісні займали верхні щаблі в престижних хіт-парадах. Хоча в 1970 р. гурт розпався, пісні «Бітлз» популярні й донині. Це — найзнаменитіший музичний гурт за всю історію людства.

Рок-гурт «Бітлз»

Незалежно від мови й релігії виконавців рок-музика стала символом протесту проти усталених традицій. У ХХІ ст. на основі рок-н-ролу продовжують виникати нові напрями й різновиди популярної музики. Остання третина ХХ ст. в музиці позначена впливом постмодернізму. У популярній музиці, джазі, ритм-н-блюзі та рок-н-ролі з'явилися численні інновації завдяки принципово новим технологіям звукозапису. Створюючи тривимірний звук, студії запису більше не намагались імітувати акустичний простір концертного залу. Відтепер голос вокаліста звучав на першому плані, а решта голосів створювала тло. Із середини 1960-х років така техніка стала стандартом для більшості комерційних радіостанцій. Включення техніки студійного змішування (мікшування), електроніки та накладання звукових доріжок — невід'ємний атрибут рок-музики.

На початку 1970-х років диск-жокеї Нью-Йорка започаткували новий напрям у музиці. Вони створювали композиції для танцювальних майданчиків, контролювали швидкість відтворення запису й використовували спеціальні прилади для звукових ефектів. Паралельно музиканти промовляли в мікрофон, що підготувало появу хіп-хопу.

Наприкінці ХХ ст. на поп-арені домінували американки Брітні Спірс і Крістіна Агілера — співачки, які сміливо експериментували зі стилем, а також Мерая Кері, котра перейшла від поп-музики до ритм-н-блюзу, склавши конкуренцію Дженніфер Лопес.

Особливістю розвитку сучасної популярної музики є те, що авангардна музика виходить за межі чітко визначених жанрів, як це було раніше. Поп-співаків іноді складно відрізнити від виконавців ритм-н-блюзу, а в рок-музиці виокремлюються такі напрями, як нью-рок і пост-рок. «Готичні» рок-гурти, зокрема американський гурт «Хайм» у складі трьох сестер, фінські рок-гурти «Расмус» і «Найтвіш» були популярними в неформалів.

Перше десятиліття XXI ст. пройшло під знаком панування на поп-арені епатажних співачок Леді Гага, Нікі Мініж, Кеш. Пік популярності Брітні Спірс, Бейонсе й Ріанни минув, підлітки віддавали перевагу Джастіну Біберу й іншим новим співакам.

Отже, сучасна музика є значною мірою експериментальною, новаторською. Виконавцям, аби привернути увагу публіки, потрібно її постійно дивувати.

6. Спорт

Значний потенціал для зміцнення міжнародних контактів і налагодження відносин між народами має спорт. Його розвиток починаючи з другої половини XX ст. тісно пов'язаний із загальними економічними та політичними процесами.

Суттєво вплинули на розвиток міжнародного спорту розпад СРСР, знищення тоталітарних режимів, падіння Берлінського муру, закінчення «холодної війни». У цей час перед спортом постали проблеми, зокрема привернення мільйонів людей до регулярних занять фізичною культурою, з одного боку, та комерціалізація професійного спорту — з іншого.

Особливе місце у світовому спорті посідає Олімпійський рух. Після закінчення Другої світової війни в 1948 р. в Лондоні було відновлено Олімпійські ігри. Цього ж року в Англії було започатковано Олімпійські ігри для людей з інвалідністю (Параолімпійські ігри).

Серйозною проблемою для світового спорту є допінг — уживання препаратів, які стимулюють фізичну активність, підвищують витривалість, зменшують втому. Час від часу трапляються випадки вживання заборонених препаратів окремими спортсменами з різних країн. Із середини 1960-х років у світовому спорті намагаються контролювати застосування допінгу спортсменами.

У XX ст. почали проводити Дефлімпійські ігри для людей, які не чують; для студентів проводяться весвітні універсиади. Важливо, що змагання, у яких беруть участь параолімпійці, дефлімпійці й учасники універсиад, нерідко відбуваються на тих же спортивних аренах, що й Олімпійські ігри.

Українські спортсмени традиційно успішно виступають на Олімпійських, Параолімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи, інших міжнародних спортивних змаганнях.

7. Мода в другій половині XX — на початку XXI ст.

Мода в усі часи була віддзеркаленням змін, які відбувалися в суспільному, економічному й культурному житті. Після закінчення Другої світової війни похмурі кольори в одязі воєнної доби замінили на яскраві, а замість безформного одягу жінки вдягнули елегантні сукні, високі підбори, прикраси.

Культовою постаттю тогочасної моди був французький модельєр Крістіан Діор, який повернув вбранню вишуканість і стильність. Він створив «новий напрям» у моді, який символізував оптимізм, про що мріяли жінки після пережитих жахів війни.

У 1960-і роки сформувався окремий напрям — молодіжна мода, за основу якої дизайнери брали ідеї «з вулиці». Дизайнер Руді Гернрайх розробив стиль унісекс. Наприкінці десятиліття завдяки руху хіпі характерними ознаками модного вбрання були яскраві кольори, зручність і свобода самовираження.

У 1970-х роках молодіжна екзотика поступилася місцем італійській жіночності й оригінальності. На подіумах запанувала стриманість, комплекти зі спідниць і блузок, піджаків і штанів; набув популярності стиль диско з масивними прикрасами, яскравим макіяжем і сміливим поєднанням кольорів. Одним з основних критеріїв оцінки творчості модельєрів став комерційний успіх.

Мода 1970-х років

У 1980-х роках, які вважалися «періодом добробуту», у моді спостерігалось розмаїття стилів і напрямів. Це час крайнощів у виборі кольору, елементів і форм убрання. Модним взуттям вважалися кросівки на платформі, гостроносі туфлі, ботфорти.

Дуже вплинула на світ моди Чорнобильська катастрофа 1986 р., після якої виник потужний екологічний рух. Одним з його проявів стала кампанія проти використання в одязі натурального хутра.

Ознаками моди XXI ст. стали свобода стилів та образів, зручність одягу, унісекс. У період світової економічної кризи, коли багато людей змушені були вдягатись у «секонд-хендах», виник стиль гранж, для якого характерні демонстративна недбалість, поєднання несумісних, на перший погляд, речей. Цей стиль утілює ідею переважання духовного над матеріальним, а також ставлення до одягу як до чогось не надто серйозного, на що не варто витратити багато часу й коштів.

Мода початку XXI століття

На початку нового тисячоліття у світі моди, як і в інших сферах життя, співіснують різні напрями: класичний стиль, гламур, мінімалізм, етностиль тощо. Така строкатість — віддзеркалення розмаїття сучасного світу.

Закріплення матеріалу

- 1. Охарактеризуйте провідні тенденції в розвитку культури в другій половині XX — на початку XXI ст.
- 2. Виокремте основні тенденції й течії у світовій літературі.
- 3. Які нові явища, напрями та школи з'явилися в другій половині XX ст. в живописі?
- 4. У чому новизна архітектури післявоєнного періоду? Які нові напрями й течії в архітектурі поширилися в другій половині XX ст.?

Домашнє завдання

1. Опрацювати § 27-29, 141 -153 с.
2. Підготуватися до тематичного контролю.